

WITOLD ZAKRZEWSKI
(1918–1992)

Witold Stefan Jakub Zakrzewski urodził się 17 grudnia 1918 roku w Krakowie. Pod pewnym względem kierunek jego kariery zawodowej został przesądzony już w dniu narodzin. Przyszedł bowiem na świat w rodzinie o nadzwyczaj bogatych tradycjach akademickich. Wincenty Zakrzewski, dziadek ze strony ojca, był profesorem historii na Uniwersytecie Jagiellońskim, a w roku akademickim 1890/1891 pełnił funkcję rektora najstarszej polskiej uczelni. Dziadek ze strony matki, Marian Baraniecki, kierował z kolei na krakowskim uniwersytecie Katedrą Matematyki. Ciotka Witolda, a siostra jego matki, wyszła natomiast za mąż za znakomitego krakowskiego fizyka Mariana Smoluchowskiego. Wychowywany w otoczeniu tak bardzo sprzyjającym rozwojowi zainteresowań naukowych, Zakrzewski ukończył VIII Państwowe Gimnazjum Matematyczno-Przyrodnicze im. Augusta Witkowskiego, gdzie w 1936 roku zdał egzamin maturalny. Dodatkowo w IV gimnazjum złożył uzupełniający egzamin typu humanistycznego. W 1937 roku podjął studia na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz w Wyższym Studium Handlowym (od 1938 roku Akademia Handlowa). W trakcie dwóch pierwszych lat studiów, jakie zdołał ukończyć przed wybuchem wojny, uczęszczał na seminaria z prawa konstytucyjnego u profesora Macieja Starzewskiego oraz z ekonomii politycznej u profesora Adama Heydla.

Udział w kampanii wrześniowej zakończył się dla niego 21 września. Do stał się wówczas do niewoli, z której został zwolniony 20 października. Podczas okupacji przebywał początkowo w Krakowie, pracując na fikcyjnym stanowisku w Fabryce Octu, Musztardy i Konserw „Gablenz i Syn”, a następnie w Warszawie, gdzie w 1944 roku ukończył tajne studia na kierunku prawo na Wydziale Prawa Uniwersytetu Warszawskiego, do powstania którego walnie się przyczynił. W okupowanej stolicy pracował w Zrzeszeniu Sprzedawców Węgla. Od 1941 roku studia w Warszawie łączył natomiast z pracą w Centrali Rady Głównej Opiekuńczej w Krakowie, w której był zatrudniony do końca okupacji.

1 lutego 1945 roku został asystentem wolontariuszem w Katedrze Prawa Politycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego, a w marcu tego samego roku asystentem. Od sierpnia 1945 do grudnia 1947 roku odbywał aplikację sędziowską przy Sądzie Okręgowym w Krakowie. Doktorat na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego uzyskał w czerwcu 1946 roku na podstawie rozprawy pt. *Wolność a struktura władz państwowych w teorii Montesquieu i Rousseau*, której promotorem był profesor Konstanty Grzybowski. Dzięki stypendium Ministerstwa Oświaty we wrześniu 1946 roku wyjechał na studia do Wielkiej Brytanii, gdzie na Uniwersytecie w Edynburgu uzyskał Diploma in Administrative Law and Practice. Pobyt na Wyspach Brytyjskich skierował jego zainteresowania w stronę problematyki ustrojowej Zjednoczonego Królestwa, która będzie stanowić główny obszar jego pracy naukowej w pierwszych latach spędzonych na Uniwersytecie Jagiellońskim. Zainteresowania te umocni półroczny staż naukowy w London School of Economics and Political Science, na którym przebywał w 1958 roku.

Po powrocie do kraju z pierwszego pobytu w Wielkiej Brytanii, co nastąpiło w październiku 1947 roku, przez krótki okres pracował w Radzie Państwa, a później na stanowisku radcy w Ministerstwie Oświaty, by we wrześniu 1948 roku znaleźć zatrudnienie jako adiunkt w Zakładzie Prawa Państwowego na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego. Z tą jednostką, początkowo pod nazwą Zakładu Prawa Państwowego, później Katedry Prawa Państwowego, a w końcu Zakładu Prawa Konstytucyjnego, był związany przez całą karierę akademicką, uzyskując w niej kolejne stopnie awansu zawodowego i naukowego: docenta w 1956 roku, profesora nadzwyczajnego w 1964 roku i profesora zwyczajnego w 1974 roku. 28 stycznia 1963 roku wówczas jeszcze docent Witold Zakrzewski został powołany na stanowisko kierownika Katedry Prawa Państwowego jako następcą profesora Konstantego Grzybowskiego, który nie chcąc zajmować się problematyką ustrojową, rekomendował go na swoje miejsce. Przejmując funkcję kierownika Katedry Prawa Państwowego, którą pełnił do przejścia na emeryturę w 1989 roku, Zakrzewski stał się odpowiedzialny za pielęgnację mających wieloletnią tradycję w krakowskim ośrodku politologicznym badań nad ustrojami państwowymi i konstytucjonalizmem. Jego poprzednikami na tym stanowisku, poza Grzybowskim, byli bowiem przedwojenni profesorowie Michał Rostworowski oraz Maciej Starzewski.

W 1969 roku Katedra Prawa Państwowego została włączona do nowo utworzonego Instytutu Nauk Politycznych, co związało profesora Zakrzewskiego z odbudowywanym na Uniwersytecie Jagiellońskim ośrodkiem politologicznym. W jego działalność zaangażował się nie tylko w wymiarze naukowym, ale również organizacyjnym. W Instytucie Nauk Politycznych piastował funkcję zastępcy dyrektora (dwukrotnie, w latach: 1970–1974 i 1975–1979), pełniącego obowiązki dyrektora (od 25 lipca do 30 września 1975 roku) oraz dyrektora (od 1 września 1979 do 24 lutego 1984 roku). Nie były to pierwsze stanowiska administracyjne, jakie objął w swojej karierze zawodowej. Wcześniej był prodziekanem ds. studiów zaocznych na Wydziale Prawa oraz kierownikiem Zawodowego Studium Administracyjnego Uniwersytetu Jagiellońskiego.

W. Zakrzewski nie ograniczał swojej aktywności dydaktycznej wyłącznie do Uniwersytetu Jagiellońskiego. W pierwszych latach pracy prowadził zajęcia ze studentami nie tylko na macierzystej uczelni, ale też w Państwowej Wyższej Szkole Pedagogicznej oraz na Akademii Medycznej. W późniejszych latach był wykładowcą w Ośrodku Kształcenia Kadr Urzędu Miasta Krakowa. Od początku umiejętnie łączył także pracę naukową z działalnością o charakterze społeczno-politycznym. Przez trzy kadencje przewodniczył Radzie Zakładowej Związku Nauczycielstwa Polskiego na Uniwersytecie Jagiellońskim. W 1965 roku został wybrany do Wojewódzkiej Rady Narodowej, zasiadając następnie w jej prezydium. Był ponadto członkiem Miejskiej Rady Narodowej w Krakowie, Rady Legislacyjnej przy Prezesie Rady Ministrów, a w latach 1981–1989 bezpartyjnym posłem na Sejm VIII i IX kadencji. W Sejmie kierował między innymi pracami Komisji Spraw Usta-

wodawczych, mając niemały udział w przygotowaniu ostatecznego kształtu wielu ważnych ustaw ustrojowych uchwalonych w tamtym czasie.

Jako dydaktyk prowadził przede wszystkim wykłady i seminaria z zakresu prawa państwowego (konstytucyjnego) na Wydziale Prawa. Wśród innych przedmiotów przez niego nauczanych były między innymi monograficzne wykłady z obszaru konstytucjonalizmu i ustrojów państwowych: ustroj Związku Radzieckiego oraz ustroj państw anglosaskich. Oprócz tego na różnych wydziałach Uniwersytetu Jagiellońskiego wykładał nauki polityczne. W charakterze profesora wizytującego gościł na uniwersytetach w Gandawie, Bordeaux, Peczu i Jenie. Był promotorem 10 doktoratów i opiekunem kilku habilitacji. Pod jego opieką rozprawy doktorskie przygotowywali czołowi polscy konstytucjoniści ostatnich dekad, by wymienić tylko profesorów: Mariana Grzybowskiego, Jerzego Jaskiernię, Zbigniewa Maciąga, Pawła Sarneckiego czy Eugeniusza Zwierzchowskiego.

W 1953 roku W. Zakrzewski wziął ślub z Heleną Słowińską z Maciejewskich, przysposabiając jej córkę z pierwszego małżeństwa, urodzoną w 1939 roku Elżbietę. W 1957 roku na świat przyszedł syn Jakub, który kontynuuje rodzinne tradycje akademickie, pracując na stanowisku profesora zwyczajnego w Zakładzie Optyki Atomowej Instytutu Fizyki im. Mariana Smoluchowskiego na UJ.

Za działalność naukową, dydaktyczną i społeczną W. Zakrzewski był wielokrotnie odznaczany, w tym: Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski, Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski, Krzyżem Srebrnym Orderu Virtuti Militari, Złotym Krzyżem Zasługi, Odznaką Tysiąclecia Państwa Polskiego, Medalem 30-lecia Polski Ludowej, Medalem Komisji Edukacji Narodowej. Był ponadto laureatem licznych nagród państwowych i uczelnianych. O jego pozycji w środowisku naukowym świadczą członkostwo w Radzie Naukowej Instytutu Nauk Prawnych, a później Instytutu Państwa i Prawa Polskiej Akademii Nauk oraz w kolegiach redakcyjnych czasopism naukowych „Państwo i Prawo” i „Problemy Rad Narodowych”.

Do momentu przejścia na emeryturę w 1989 roku W. Zakrzewski, mimo pogarszającego się zdrowia, aktywnie uczestniczył w życiu Uniwersytetu Jagiellońskiego i Instytutu Nauk Politycznych. Zmarł 16 października 1992 roku. Spoczywa w grobie rodzinnym na krakowskim cmentarzu Rakowickim.

Wykaz opublikowanych prac naukowych W. Zakrzewskiego obejmuje blisko 90 pozycji. W bogatym dorobku dominują dzieła z dziedziny prawa konstytucyjnego, niemniej jednak nie brakuje w nim również publikacji umiejętnie łączących wątki prawne i politologiczne, a także prac z obszaru nauk politycznych. Jego dorobek naukowy świadczy o rozległości zainteresowań badawczych. Najwięcej uwagi, na przestrzeni wielu lat, poświęcał zagadnieniu prawotwórstwa odnoszonemu zarówno do działalności władzy ustawodawczej, jak i egzekutywy. Pierwsze publikowane przez niego prace na ten temat dotyczyły przeważnie obcych systemów prawnych: niemieckiego (*Działalność prawotwórcza w świetle teorii niemieckiej*, Kraków 1959), angielskiego (*Delegowanie uprawnień ustawodawczych*

w Anglii, „Państwo i Prawo” 1960, nr 4–5; *Ustawa i delegacja ustawodawcza w Anglii*, Kraków 1960; *Proces ustawodawczy we współczesnej Anglii*, „Studia Socjologiczno-Polityczne” 1961, nr 8) i francuskiego (*Działalność prawotwórcza w doktrynie francuskiej*, „Zeszyty Naukowe UJ. Prawo” 1962, nr 9). Z czasem uzupełniły je studia o bardziej ogólnym charakterze, a ponadto takie, w których namysł nad zagadnieniem prawotwórstwa był podejmowany w kontekście polskiego systemu prawnego (np. *Wielostopniowość działalności prawotwórczej*, „Prawo i Życie” 1961, nr 23; *Działalność prawotwórcza o mocy ustawy w Polsce Ludowej*, „Zeszyty Naukowe UJ. Prawo” 1962, nr 10; *Działalność prawotwórcza*, „Studia Prawnicze” 1977, nr 3). Zwieńczeniem wieloletnich badań nad omawianą problematyką była kompleksowa monografia zatytułowana *Zakres przedmiotowy i formy działalności prawotwórczej* (Warszawa 1979).

Niewątpliwie pod wpływem działalności publicznej, w obrębie polskiego systemu konstytucyjnego, Zakrzewski skierował swoje zainteresowania w stronę dwóch zagadnień. Pierwszym z nich były terenowe organy władzy państwowej w postaci systemu Rad Narodowych. Drugim – pozycja ustrojowa i funkcje Sejmu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Oba poświęcił liczne teksty.

Zakrzewski zapisał się w polskiej nauce jako ceniony znawca problematyki prawnoustrojowej Wielkiej Brytanii i jeden z prekursorów tego nurtu badawczego na rodzimym gruncie. Niektóre spośród jego brytanistycznych publikacji miały charakter pionierski i pomimo upływu lat pozostają punktem odniesienia również dla współczesnych badaczy brytyjskiego ustroju w naszym kraju. Oprócz wspomnianej już monografii pt. *Ustawa i delegacja ustawodawcza w Anglii* warto tu wymienić dwa artykuły opublikowane pod koniec lat czterdziestych, które były pokłosiem pobytu na Uniwersytecie w Edynburgu: *Nauka o konstytucji w Wielkiej Brytanii* („Państwo i Prawo” 1947, nr 11) oraz *Angielskie normy konstytucyjne* („Państwo i Prawo” 1948, nr 7). Jego zainteresowanie problematyką prawnoustrojową i polityczno-ustrojową obcych państw obejmowało poza Wielką Brytanią również Stany Zjednoczone oraz Republikę Federalną Niemiec. Pierwszemu z wymienionych państw poświęcił dwie publikacje podejmujące problematykę amerykańskiego systemu partyjnego (*Szczególne cechy amerykańskiego systemu partyjno-politycznego i ich geneza* [w:] *Instytucje i doktryny prawno-polityczne Stanów Zjednoczonych Ameryki*, Wrocław 1974; *System partyjny* [w:] *Instytucje polityczno-prawne Stanów Zjednoczonych Ameryki*, Wrocław 1977). Studia nad ustrojem RFN obejmowały natomiast takie zagadnienia, jak: pozycja ustrojowa władzy wykonawczej (*Pozycja ustrojowa egzekutywy w Republice Federalnej Niemiec*, „Państwo i Prawo” 1980, nr 1), relacje pomiędzy rządem a parlamentem (*Parlamentarne formy oddziaływania na realizację zadań rządu związkowego w Republice Federalnej Niemiec*, „Studia Prawnicze” 1980, nr 4) oraz determinowane konstytucyjną zasadą federalizmu stosunki pomiędzy administracją federalną a krajową (*Federalny aparat rządowy i jego stosunek do administracji krajowej w Republice Federalnej Niemiec*, „Studia Prawnicze” 1980, nr 4). Wycinkowe studia nad wybranymi

zagadnieniami ustrojowymi państw nazywanych w czasach aktywności naukowej W. Zakrzewskiego burżuazyjnymi uzupełniały badania porównawcze nad systemami wyborczymi (*Z zagadnień systemów wyborczych państw burżuazyjnych*, „Państwo i Prawo” 1961, nr 7) oraz segmentem władzy wykonawczej (*Ewolucja struktury rządu w wysoko rozwiniętych państwach burżuazyjno-demokratycznych*, „Studia Prawnicze” 1981, nr 1–2).

Jako konstytucjonalistę interesowały go nie tylko instytucje ustrojowe, ale także zagadnienia natury teoretycznej. Refleksja naukowa podejmowana przez niego z tej perspektywy obejmowała między innymi problematykę zmian konstytucyjnych (*Zagadnienie rewizji konstytucji*, „Państwo i Prawo” 1957, nr 4–5) oraz struktury i systematyki konstytucji (*Struktura wewnętrzna konstytucji i problemy jej optymalizacji*, „Państwo i Prawo” 1972, nr 11).

Już w swej rozprawie doktorskiej omawiał zagadnienia z pogranicza nauk prawnych i nauk politycznych. W jego działalności naukowej wątki politologiczne były niezmiennie obecne. Zróżnicowane i zmieniające się w czasie zainteresowania kierowały go w stronę tak rozmaitych kwestii, jak systemy partyjne (*W sprawie klasyfikacji systemów partyjnych*, „Studia Socjologiczno-Polityczne” 1961, nr 10) czy kultura polityczna (*Instytucjonalne uwarunkowania kultury politycznej*, „Studia Nauk Politycznych” 1980, nr 4). Wątki politologiczne były też, o czym już wspomniano, nieodłącznym elementem studiów nad instytucjami ustroju państwowego. Łącząc umiejętnie akcenty prawne i politologiczne, zwłaszcza w badaniach nad instytucjami ustrojowymi, profesor Witold Zakrzewski niewątpliwie przyczynił się do ukształtowania szczególnego charakteru krakowskiej politologii i powstania w jej ramach silnego nurtu badań nad konstytucjonalizmem i ustrojami państwowymi.

BIBLIOGRAFIA

Akta osobowe Witolda Zakrzewskiego, Archiwum UJ.

Grzybowski M., *Witold Zakrzewski (1918–1992)* [w:] *Konstytucjonaliści Polscy. Sylwetki uczonych 1918–2011*, red. A. Szmyt, P. Sarnecki, R. Mojak, Warszawa 2012.

Grzybowski M., *Witold Zakrzewski* [w:] *Złota Księga Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego*, red. J. Stelmach, W. Uruszczyk, Kraków 2000.

Konstytucja w społeczeństwie obywatelskim. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Witolda Zakrzewskiego, Kraków 1989.

Tomasz Wieciech